

Pazite što želite, jer bi Vam se moglo ostvariti!

Bilješka u povodu godišnjice referenduma o Brexitu

STRUČNI ČLANAK

Sandra Švaljek*

Sažetak

Nakon nešto više od godine dana od referenduma na kojem je većina Britanaca izabrala izlazak Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije, vrijeme je da se sagledaju uzroci, kratkoročne i moguće dugoročne ekonomske posljedice Brexita. Ishod referenduma stvorio je negativna očekivanja i povećao neizvjesnost. Stoga je gospodarski rast u UK-u već sada usporen, iako se odnos između UK-a i Unije još nije nimalo promijenio. Izlaskom iz Unije britansko bi se gospodarstvo, ovisno o rezultatima pregovora s EU-om, moglo do 2030. godine smanjiti za 2 do 8 posto. Na preostale članice Unije Brexit će imati različito djelovanje, a u prosjeku njihov bi BDP mogao pasti za 0,5 do 1,5 posto. Hrvatska bi, zbog niskog stupnja povezanosti s britanskim gospodarstvom, mogla ostati pošteđena značajnijeg nepovoljnog učinka Brexita. Usprkos tome, Brexit itekako zavređuje da ga pratimo s osobitom pozornošću i da iz toga događaja učimo o mogućim gospodarskim učincima neodgovorne i populističke politike.

Ključne riječi: Brexit, gospodarski rast, Ujedinjeno Kraljevstvo, Europska unija

JEL klasifikacija: O52, F15, F55

* Sandra Švaljek, znanstvena savjetnica, Ekonomski institut, Zagreb, e-mail: sšvaljek@eizg.hr.

1. Uvod

Od referenduma o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz Europske unije prošlo je nešto više od godine dana. Pravo je vrijeme da se povodom godišnjice srede prvi dojmovi o tom jedinstvenom političkom događaju s dalekosežnim ekonomskim posljedicama. Iako su prije samog referenduma provedenog 23. lipnja 2016. istraživanja javnog mnijenja pokazivala da postoji nemala vjerojatnost da stanovnici UK-a natpolovičnom većinom odaberu izlazak iz Unije, kada se to uistinu i dogodilo, nastupio je priličan šok. Zemlja koja je 44 godine bila članica Europske ekonomske zajednice, odnosno Europske unije, i koja je to postala iz vrlo jasnih ekonomskih razloga, odlučila je napustiti zajednicu europskih država usprkos izvjesnoj ekonomskoj šteti takvog odabira. S Brexitom je nastupilo novo vrijeme za UK i Uniju. Obje strane sada moraju poduzeti brojne korake koji će biti prvi takvi u povijesti, a nose ozbiljne političke i gospodarske rizike. Sasvim je izvjesno da će Brexit uzrokovati pad blagostanja i za UK i za Europsku uniju. Stoga će trebati mnogo mudrosti kako bi se, u političkom i gospodarskom smislu, što bezbolnije provela volja većine Britanaca.

U ovom se članku daje pregled događaja koji su prethodili referendumu o Brexitu i aktivnosti koje će UK i EU morati provesti zbog odluke građana UK-a o izlasku iz Unije. U trećem poglavlju raspravlja se o tipovima budućih odnosa UK-a i EU-a koji im stoje na raspolaganju i ekonomskim implikacijama svakog pojedinog tipa odnosa. Četvrto se poglavlje bavi ekonomskim posljedicama koje je Brexit do sada imao na britansko gospodarstvo, dok peto govori o njegovim mogućim dugoročnim učincima kako na UK, tako i na ostale članice EU-a. U šestom poglavlju otvara se tema mogućeg utjecaja Brexita na hrvatsko gospodarstvo. Umjesto zaključnim poglavljem, članak završava poukama koje bi iz "slučaja Brexit" mogle proizići za političare, ekonomiste i medije.

Brexit je događaj koji dominantno pripada sferi politike i međunarodnih odnosa, ali ima značajne ekonomske implikacije. Ovaj se rad ponajprije bavi upravo njima. Stoga se u radu ne ulazi dublje u prirodu političkih odnosa unutar UK-a prije i nakon referenduma, kao niti u prirodu odnosa

između UK-a i Unije. Također je malo pozornosti posvećeno odnosima između preostalih članica nakon odluke UK-a o napuštanju Unije i podršci članstvu u Uniji kod građana tih zemalja.

2. Događaji koji su prethodili Brexitu i koraci koji slijede

Nama na drugom kraju europskoga kontinenta, možda se čini da se Brexit dogodio kao grom iz vedra neba. No, povijest odnosa između Ujedinjenog Kraljevstva i Europske unije bila je puna napetosti koje su gotovo neminovno vodile konačnom izlasku UK-a iz Unije. Niti početak tog odnosa nije bio idiličan. O nevoljkosti Ujedinjenog Kraljevstva da se pridruži toj zajednici svjedoči činjenica da UK nije potpisao Rimski ugovor 1957. godine iako je deklarativno podupirao stvaranje unije europskih država. Shvaćajući gospodarske prednosti članstva u Europskoj ekonomskoj zajednici, ipak je 1961. pokrenuo postupak ućlanjenja. No, euroskeptično je raspoloženje tinjalo gotovo od samog ulaska UK-a u Uniju, da bi od 2000. neprestano jačalo. Prema nekim istraživanjima, udio euroskeptika porastao je s 15 na 30 posto između 2006. i 2012. godine, odnosno tijekom i neposredno nakon svjetske financijske i ekonomske krize (Swales, 2016). Iako 2015. godine oni koji su željeli da UK izađe iz Unije i dalje nisu bili u većini, njihov je udio bio dovoljno velik da ga premijer Cameron nije mogao ignorirati te je obećao provesti referendum.

Konačan ishod referenduma bio je pod velikim utjecajem kampanja koje su se vodile uoči njega. Kampanja zagovornika izlaska iz Unije očigledno je bolje pogađala tadašnje raspoloženje Britanaca iscrpljenih gospodarskom i prestrašenih imigrantskom krizom, te pobuđivala snažnije emocije od kampanje zagovornika ostanaka u Uniji. Glavne poruke kampanje za izlazak bile su preuzimanje kontrole nad granicama tj. useljavanjem, donošenjem zakona i proračunskim novcem koji UK uplaćuje u proračun Unije, dok je kampanja za ostanak apelirala na razumijevanje ekonomskih koristi od članstva u Uniji i zadržavanja globalnog utjecaja UK-a kroz institucije EU-a. U okviru 1 prikazani su događaji koji su obilježili proteklih pet i pol desetljeća britanskih odnosa s Europskom unijom.

Okvir 1. Povijest odnosa između Ujedinjenog Kraljevstva i Europske unije	
1960-e	Charles de Gaulle u dva navrata, 1963. i 1967. godine, ulaže veto na ulazak UK-a u Europsku ekonomsku zajednicu, smatrajući da bi dobri gospodarski odnosi UK-a i SAD-a mogli pojačati američki i umanjiti francuski utjecaj u Zajednici. Osim toga, prema njegovom mišljenju gospodarski su interesi Francuske i UK-a bili suviše različiti jer se gospodarska struktura UK-a, u kojoj su dominirali industrija i trgovina, bitno razlikovala od gospodarske strukture Francuske u kojoj je značajnu ulogu imala poljoprivreda.
1970-e	Nakon de Gaulleova odstupanja s dužnosti 1969. godine otvara se put ulaska u EEZ za UK, te se nakon 12 godina pregovora 1973. UK priključuje Zajednici, istodobno s Danskom i Irskom. Iako su članstvo u Zajednici zagovarali i britanski laburisti i konzervativci, laburisti se ubrzo nakon učlanjenja počinju buniti protiv članstva. Godine 1975. laburistički premijer Harold Wilson započinje nove pregovore s Bruxellesom i organizira prvi referendum o izlasku iz EEZ-a, koji je ujedno bio i prvi nacionalni referendum u povijesti Ujedinjenog Kraljevstva. Za ostanak glasa 67 posto Britanaca. Godine 1979. UK odlučuje da neće pristupiti Europskom tečajnom mehanizmu (ERM).
1980-e	Konzervativna premijerka Margaret Thatcher zaključuje da je UK zakinut u pogledu uplata u proračun EU-a. Budući da je najveći dio isplata iz proračuna bio namijenjen poljoprivredi, tvrdila je da UK ima daleko manje koristi od tog proračuna od drugih zemalja, poput Francuske. Tražila je, i 1984. isposlovala tzv. britanski rabat, zahvaljujući kojem se UK-u vraćaju dvije trećine neto uplata u proračun EU-a iz prethodne godine. Krajem osamdesetih, UK se opire produbljanju gospodarske i političke integracije koja bi, po mišljenju premijerke Thatcher, osim prijenosa suvereniteta na Bruxelles mogla uzrokovati jačanje utjecaja države (tj. europske naddržave) koje ne podupiru tradicionalno tržišno orijentirani Britanci. Osim toga, između 1985. i 2005. UK je ostao izvan Sengenskog sporazuma.
1990-e	Thatcher zamjenjuje John Major koji dogovara izuzeća od uvođenja eura i Protokola o socijalnoj politici, ali doživljava napade britanskih euroskeptika nakon britanske ratifikacije ugovora o osnivanju Europske unije 1992. godine. Otpori prema EU-u jačaju 1996. kada Unija zbog "kraljev ludila" zabranjuje uvoz britanske govedine. Godine 1990. UK se priključuje Europskom tečajnom mehanizmu, no izlazi iz njega već 1992. nakon što se funta nije uspjela održati iznad propisane donje granice. Nakon dolaska na vlast laburista Tonyja Blaira 1997. odnosi između UK-a i EU-a se popravljaju i Blair prihvaća Protokol o socijalnim pravima koji određuje zajedničku razinu zaštite prava radnika u EU-u. Blair se, međutim, ne odlučuje prihvatiti euro 1999. kada su ga uvele druge zemlje.
2000-e	Zbog Blairove potpore američkoj invaziji na Irak 2003. pogoršavaju se odnosi između UK-a, Njemačke i Francuske. Vođa tada oporbenih konzervativaca David Cameron zalagao se za plebiscit o Lisabonskom ugovoru, no od njega odustaje kada ga je 2009. ratificirao britanski parlament. Euroskepticizam raste tijekom Velike recesije zbog dužničke krize u eurozoni, dominacije Njemačke i imigracije iz istočnih članica Europske unije. Sve to doprinijelo je nastanku UKIP-a (<i>UK Independence Party</i>) koja je na izborima za Europski parlament 2009. bila druga i osvojila 16 posto glasova.
2010-e	Cameron pobjeđuje na izborima 2010. i suočava se sa sve većim pritiscima euroskeptika. U siječnju 2013. obećava da će održati referendum o članstvu u Uniji u slučaju pobjede na idućim parlamentarnim izborima. Godine 2015. konzervativci neočekivano pobjeđuju, UKIP osvaja visokih 4 milijuna glasova, a potom 2016. i najviše glasova na izborima za Europski parlament. Cameron traži reformu odnosa UK-a i EU-a, postiže s Bruxellesom dogovor o posebnom statusu u veljači 2016. te raspisuje referendum o izlasku UK-a iz EU-a 23. lipnja 2016. Dogovor s Bruxellesom obuhvaća izuzeće UK-a iz odredbe europskih ugovora o "sve tješnje povezanoj Uniji", ustupke u pogledu socijalnih prava nebritanskih radnika i jamstvo da odredbe o bankovnoj uniji neće ići na štetu londonskog Cityja. Sam Cameron bio je protiv Brexita, no kada su Britanci izabrali drugačije, odstupa s dužnosti te ga na mjestu premijera nasljeđuje Theresa May, članica Konzervativne stranke. May se tijekom kampanje za ostanak u Uniji uglavnom držala po strani, a svoju privatno izraženu bojazan od negativnih ekonomskih posljedica Brexita nije javno iznosila.

Izvori: *Der Spiegel* (2017), *N1 portal* (2016) i *The Guardian* (2016).

o svojoj političkoj orijentaciji sa zagovornicima Brexita dijelili brige oko imigracije, otpor prema europskoj birokraciji i osjećaj gubitka suvereniteta (The British Election Study Team, 2016; Swales, 2016).

Izlazak UK-a iz Europske unije prvi je izlazak neke zemlje iz ove asocijacije, te se tek nakon britanskog referenduma ispostavilo da procedura izlaska, za razliku od procedure ulaska u Uniju, nije sasvim definirana. Stoga ne treba čuditi što će cijeli postupak očito potrajati razmjerno dugo, i što će za vrijeme njegova trajanja biti ponešto lutanja na svim stranama. Formalno, postupak izlaska započinje aktiviranjem članka 50. Lisabonskog ugovora. Nakon toga slijedi dvogodišnje razdoblje pregovora, tijekom kojeg Europska komisija pregovara sa zemljom koja se povlači iz Unije, temeljem smjernica koje usvaja Europsko vijeće. Zatim se dogovara Sporazum o povlačenju, koji mora prihvatiti država koja se povlači i Europsko vijeće kvalificiranom većinom, uz pristanak Europskog parlamenta. Po prihvaćanju Sporazuma o povlačenju, zemlja izlazi iz Unije, Lisabonski ugovor se prestaje primjenjivati, a na snagu stupaju prijelazne mjere. Dvogodišnje razdoblje pregovora moguće je produžiti, no samo ako se oko toga jednoglasno slože Europsko vijeće i zemlja koja izlazi iz Unije. Ako se takva odluka ne donese, a pregovori se ne okončaju, zemlja izlazi iz Unije, ali pod nejasnim uvjetima. Nakon započinjanja pregovora o Sporazumu o povlačenju, moguće je istodobno započeti i usuglašavanje budućih odnosa između zemlje koja se povlači i EU-a, ali samo pod uvjetom da se oko toga slože zemlja koja se povlači, Europsko vijeće i Europski parlament i ako takav dogovor ratificiraju sve članice EU-a. S obzirom na takav zahtjevan postupak prihvaćanja takvog dogovora, odabir ovakve procedure može produžiti proces izlaska iz Unije.

Već sada je sigurno da će od referenduma do izlaska UK-a iz Unije proći više od dvije godine. Naime, Ujedinjeno Kraljevstvo je članak 50. aktiviralo krajem ožujka 2017., tj. devet mjeseci nakon referenduma. Uzrok takvom odgađanju bila je unutarnja politička situacija u UK-u. Naime, nova premijerka Theresa May željela je ojačati svoju poziciju u zemlji i uz snažnu političku podršku britanskog parlamenta voditi "tvrde" pregovore za izlazak iz Unije. Stoga je 8. svibnja 2017. provela prijevremene izbore očekujući da na njima Konzervativna stranka osvoji apsolutnu većinu u Parlamentu.

Osim uređivanjem izlaska iz EU-a i definiranjem detalja novih odnosa s Unijom, britansko će se zakonodavstvo morati baviti i sređivanjem vlastite pravne stečevine nakon izlaska iz Unije. Britanski će parlament prije svega morati usvojiti Zakon o povlačenju iz Europske unije, neslužbeno nazvan i Zakonom o velikom ukidanju (*Great Repeal Bill*). Kada se taj zakon usvoji, pravna stečevina Europske unije izgubit će prednost u odnosu na britanske propise. Nakon više od četiri desetljeća članstva u Uniji UK danas primjenjuje preko 12.000 propisa Unije, koji će morati postati dijelom zakonodavstva UK-a ili će UK u zamjenu za te propise trebati donijeti vlastite koji uređuju istu materiju, kako nakon Brexita ne bi nastale pravne praznine, odnosno područja nepokrivena zakonima (The Telegraph, 2017). Sasvim je izvjesno da je pred UK-om pravno, gospodarski i politički izazovno razdoblje.

3. Mogući tipovi budućih odnosa Unije i UK-a

S obzirom na to da još nisu poznate pozicije koje će zauzeti dvije strane u pregovorima, iz današnje perspektive nije moguće niti predvidjeti kako će završiti pregovori između Unije i Ujedinjenog Kraljevstva i kakav će biti status UK-a po izlasku iz Unije. Brexit bi mogao imati smisla sa stajališta UK-a jedino ako UK uspije zadržati sve povlastice koje pruža sudjelovanje na jedinstvenom tržištu, ako EU dopusti UK-u da ograniči jednu od četiri slobode koje su inherentne tom tržištu, odnosno da preuzme kontrolu nad ulaskom građana EU-27, te ako se uplate UK-a u proračun EU-a značajno smanje. EU, s druge strane, vjerojatno neće moći udovoljiti takvim zahtjevima te će svojim čvrstim stajalištima u pregovorima nastojati otežati buduću poziciju UK-a, zatražiti plaćanje svih ranije preuzetih obveza prije samog izlaska zemlje iz Unije i tako poslati jasnu poruku preostalim članicama o tome da pravo sudjelovanja na jedinstvenom tržištu mora biti povezano i s odgovarajućim odgovornostima.

Za pretpostaviti je da će konačan status UK-a biti negdje unutar spektra statusa koje danas u odnosu na EU imaju neke druge države. Na krajnjim točkama tog spektra su s jedne strane model koji možemo nazvati *statusom quo*, odnosno zadržavanje članstva UK-a u Uniji pod postojećim uvjetima,

a s druge strane model u kojem UK postaje samo jedna od članica Svjetske trgovinske organizacije (WTO), s uvjetima pristupa tržištu Unije koji vrijede za ostale članice WTO-a¹. Ovi, kao i ostali modeli odnosa koji se nalaze između tih krajnjih točaka, opisani su u tablici 1.

Tablica 1. Osnovne značajke mogućih modela odnosa s EU-om	
Članstvo u EU-u	<ul style="list-style-type: none"> • moguće je npr. ako Sporazum o povlačenju bude iznimno štetan za UK te ako ispitivanje javnog mnijenja u UK-u pokaže da velik dio Britanaca želi ostati u Uniji, pa se posljedično provede drugi referendum o Brexitu na kojem bi većina bila za ostanak u Uniji.
Sporazum "po mjeri" (pristup jedinstvenom tržištu, uz narušavanje primjene neke od zajedničkih politika)	<ul style="list-style-type: none"> • zadržava se članstvo u jedinstvenom tržištu • koristi od sporazuma o slobodnoj trgovini između EU-a i <i>trećih</i> zemalja ostaju, ovisno o uvjetima sporazuma između EU-a i UK-a • UK i dalje uplaćuje u proračun EU-a • ostaje pravo glasa o europskom zakonodavstvu, ovisno o uvjetima sporazuma između EU-a i UK-a • postoji mogućnost neovisnog kreiranja imigracijske politike, kao prvi prioritet UK-a u pregovorima, ovisila bi o ishodu pregovora.
EFTA + Europski gospodarski prostor (norveški model)	<ul style="list-style-type: none"> • zadržava se članstvo u jedinstvenom tržištu • gube se koristi od sporazuma o slobodnoj trgovini između EU-a i <i>trećih</i> zemalja • uplate u proračun EU-a ostaju (npr. Norveška uplaćuje 90 posto od iznosa koji UK plaća po osobi) • gubi se pravo glasa o europskom zakonodavstvu • postoji ograničena mogućnost kreiranja imigracijske politike i mogućnost samostalnog kreiranja ostalih politika.
EFTA + bilateralni sporazumi (švicarski model)	<ul style="list-style-type: none"> • gubi se neograničeni pristup jedinstvenom tržištu, a ostaje mogućnost djelomično neograničenog pristupa jedinstvenom tržištu (npr. u slučaju Švicarske, vrijedi samo za robu) • gube se koristi od sporazuma o slobodnoj trgovini između EU-a i <i>trećih</i> zemalja • uplate u proračun EU-a ostaju (npr. Švicarska uplaćuje 55 posto od iznosa koji UK plaća po osobi) • gubi se pravo glasa o europskom zakonodavstvu • postoji mogućnost kreiranja imigracijske politike (uz moguća ograničenja) i ostalih politika.
Sporazum o slobodnoj trgovini (kanadski model)	<ul style="list-style-type: none"> • gubi se neograničeni pristup jedinstvenom tržištu, a ostaje mogućnost djelomično neograničenog pristupa jedinstvenom tržištu (npr. u slučaju Kanade, ne vrijedi za financijske usluge i javne nabave), sporazum o slobodnoj trgovini između UK-a i EU-a definirao bi standarde i propise koji bi se primjenjivali na UK i EU • gube se koristi od sporazuma o slobodnoj trgovini između EU-a i <i>trećih</i> zemalja • nema uplata u proračun EU-a • gubi se pravo glasa o europskom zakonodavstvu • postoji mogućnost kreiranja imigracijske politike i ostalih politika.
Carinska unija (turski model)	<ul style="list-style-type: none"> • gubi se neograničeni pristup jedinstvenom tržištu, unutarnjih carina za robu uglavnom nema, vanjske su jedinstvene, tretman usluga ovisi o uvjetima sporazuma (npr. u slučaju Turske, carinska unija ne vrijedi za poljoprivredne proizvode i za usluge) • gube se koristi od sporazuma o slobodnoj trgovini između EU-a i <i>trećih</i> zemalja • nema uplata u proračun EU-a • gubi se pravo glasa o europskom zakonodavstvu • postoji mogućnost kreiranja imigracijske politike i ostalih politika.

¹ Nije sasvim sigurno ni da izlaskom iz EU-a UK automatski postaje članicom Svjetske trgovinske organizacije. Ako ni to nije zagarantirano, onda bi UK trebao izlaskom iz EU-a započeti dugotrajne i složene pregovore sa Svjetskom trgovinskom organizacijom i sklopiti nove sporazume s 58 nečlanica EU-a (Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa, 2016).

Status članice WTO-a (ruski model)	<ul style="list-style-type: none"> • gubi se neograničeni pristup jedinstvenom tržištu, pristup tržištu roba odvija se prema uvjetima Svjetske trgovinske organizacije, primjenjuju se vanjske carine EU-a koje u prosjeku iznose 3 posto, ne postoji obveza poštivanja standarda i propisa EU-a zbog čega nastaju izvanparniska ograničenja trgovini, pristup tržištu usluga je ograničen; ovaj status u prosjeku bi povećao troškove razmjene dobara i usluga za 13 posto (Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa, 2016) • gube se koristi od sporazuma o slobodnoj trgovini između EU-a i trećih zemalja • nema uplata u proračun EU-a • gubi se pravo glasa o europskom zakonodavstvu • postoji mogućnost kreiranja imigracijske politike i ostalih politika.
------------------------------------	--

Izvori: *Global Macro Research (2016), Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa (2016) i sistematizacija autorice.*

Za UK će biti prilično teško postići sporazum koji bi mu u potpunosti išao na ruku, tim više što je pregovaračka pozicija UK-a u odnosu na EU slaba. Naime, ne samo da je UK samo jedna zemlja koja pregovara s grupom od 27 zemalja, već je i tržište EU-a puno važnije izvozno tržište UK-u nego obrnuto, što je posebno izraženo u području usluga, osobito financijskih usluga. Izlaskom iz Unije UK, koji ima pozitivnu trgovinsku bilancu u razmjeni financijskih usluga s ostatkom Unije, vjerojatno će izgubiti pravo na tzv. financijsku putovnicu EU-a, odnosno pravo financijskih institucija da pružaju usluge na cijelom teritoriju EU-a. Osim toga, Uniji je poznato da bi UK i dalje želio imati pristup nekim politikama Unije, njezinim agencijama i programima (npr. programi istraživanja i razmjene studenata), što EU stavlja u povoljniju poziciju u pregovorima.

Imajući u vidu obje pozicije, onu UK-a i onu EU-a, može se pretpostaviti da će konačni rezultat pregovora biti negdje između modela sporazuma “po mjeri”, što je varijanta koja bi bila najpovoljnija za UK, i nekog oblika proširenog sporazuma o slobodnoj trgovini po uzoru na Kanadu, koji bi UK-u dopuštao sudjelovanje u nekim politikama, agencijama i programima EU-a, ali bez prava odlučivanja o njima. Takav bi odnos zadovoljio zahtjeve EU-a², ali bi bio ekonomski teže prihvatljiv za UK, budući da UK ne bi više sudjelovao na jedinstvenom tržištu EU-a te bi se susreo s određenim preprekama slobodnoj trgovini.

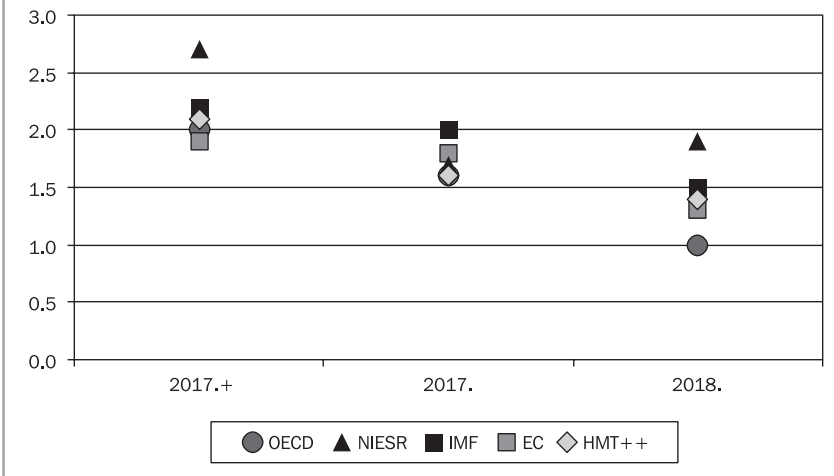
² *Europsko vijeće je izradilo Smjernice Europskog vijeća (članak 50.) za pregovore o Brexitu u kojima je kao prvo načelo istaknulo načelo nedjeljivosti sloboda jedinstvenog tržišta. Time je isključilo mogućnost da se nekoj državi dopusti mogućnost selektivnog pristupa, odnosno korištenja povlastice pristupa jedinstvenom tržištu uz kompromitiranje neke od četiri slobode jedinstvenog tržišta (Europsko vijeće, 2017).*

se predviđalo. Treba, naime, imati na umu da je gospodarska aktivnost u UK-u bila pod negativnim utjecajem Brexita i prije samog referenduma. Već od studenoga 2015. godine zbog neizvjesnosti oko ishoda referenduma britanski su poduzetnici počeli odgađati odluke o ulaganjima, što je usporilo rast BDP-a, pa se praćenjem samo onih trendova koji su nastupili od kraja lipnja 2016. može podcijeniti kratkoročni ekonomski učinak referenduma (Kierzenkowski et al., 2016). Osim toga, i što je najvažnije, sve što se događalo u proteklih godinu dana za sada je tek posljedica ishoda referenduma o izlasku i ne može se pripisati samom izlasku iz Unije koji se ionako neće dogoditi još barem dvije godine.

U Ujedinjenom Kraljevstvu neposredni je rezultat referenduma o izlasku bio pad tečaja britanske funte, a sva ostala gospodarska kretanja bila su uglavnom determinirana kretanjem tečaja funte. Danas se tečaj britanske funte stabilizirao na razini koja je otprilike 15 posto niža nego uoči referenduma. Deprecijacija funte uzrokovala je porast uvoznih cijena koji se u konačnici prelio na opću razinu cijena. U 2016. godini ciljna stopa inflacije od 2 posto još nije bila prekoračena, ali projekcije govore da bi krajem 2017. godine razina cijena mogla porasti za 3,4 posto u odnosu na prethodnu godinu (NIESR, 2017b). Inflacija za sada nije utjecala na značajno smanjenje osobne potrošnje jer su potrošači, očito ohrabreni daljnjim rastom zaposlenosti, za sada žrtvovali nešto štednje radi zadržavanja razine potrošnje. Takvo ponašanje potrošača vjerojatno će se teško održati duže vrijeme, jer će na njihov standard utjecati pad realnih nadnica, kao i skrivena inflacija (tzv. *shrinkflation*). Ta je skrivena inflacija nastupila jer su neki proizvođači odlučili cijene svojih proizvoda zadržati nepromijenjenima, ali su istodobno smanjili veličinu pakiranja.

Podaci za prvo tromjesečje 2017. sugeriraju određeno usporavanje gospodarskog rasta, no za sada se općenito može reći da se ishod referenduma nije nepovoljno odrazio na BDP. S jedne strane, tome je pogodovala stabilna osobna potrošnja, ali i kratkoročno povoljno razdoblje za izvoznike. Zahvaljujući padu vrijednosti britanske funte izvoz je postao konkurentniji, a kako UK još nije formalno izašao iz Unije, i dalje se

Slika 1. **Stope rasta BDP-a u 2017. (stare i nove projekcije) i u 2018., usporedba**

Napomene: * Projekcije iz predreferendumskeg razdoblja. ** HM Treasury objavljuje projekcije neovisnih institucija. Navedene su srednje vrijednosti svih projekcija.

Izvori: OECD (2016; 2017), NIESR (2016; 2017a), IMF (2016; 2017), European Commission (2016; 2017), HM Treasury (2016b; 2017b).

5. Utjecaj na gospodarstvo u dugom roku

Jednom kada se izlazak UK-a iz Europske unije stvarno dogodi, nema sumnje da će to imati gospodarske posljedice na UK i na 27 članica Europske unije. Intenzitet tih posljedica bit će različit od zemlje do zemlje i ovisan o jačini i prirodi gospodarskih veza između svake pojedine zemlje i UK-a. Postoje brojne procjene srednjoročnih i dugoročnih gospodarskih učinaka Brexita, a logično je da su te procjene morale uvažiti različite scenarije izlaska, odnosno tipove budućih odnosa između UK-a i Europske unije. Za sada je nepoznato u kojem će smjeru teći pregovori o tim budućim odnosima i kako će završiti, pa se može samo nagađati u kojem bi se rasponu mogao kretati dugoročni gospodarski učinak Brexita.

Prije procjene ukupnih učinaka treba sagledati na koje bi načine uopće Brexit mogao djelovati na gospodarstvo. Prije svega, izlazak iz Unije imat će izravne i posredne gospodarske efekte kako za UK, tako i za EU. Izravni

će nastati uglavnom zbog izlaska UK-a iz zajedničkog europskog tržišta na kojemu vrijede četiri slobode – sloboda kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi, i proizlazit će iz promjene prirode odnosa između UK-a i svake pojedine članice EU-27. Posredni učinci proizlazit će iz djelovanja izlaska UK-a iz Unije na ponašanje ljudi i gospodarskih subjekata, promjene političkih odnosa u Europi i unutar pojedinih zemalja, funkcioniranja institucija, i neizravnih gospodarskih veza pojedine zemlje s UK-om preko drugih članica Unije koje su uspostavljene preko lanaca vrijednosti i drugih vrsta razgranatih prekograničnih poslovnih odnosa.

U tablici 2 navedene su obje vrste učinaka, kanali preko kojih će se odvijati i smjer djelovanja tih učinaka.

Tablica 2. Ekonomske posljedice Brexita za UK i EU-27		
	Smjer djelovanja	
	Pozitivan	Negativan
Ekonomske posljedice Brexita za UK		
I. Izravni učinci i kanali njihova djelovanja		
<ul style="list-style-type: none"> Vanjska trgovina – stupanj ograničavanja pristupa unutarnjem tržištu Europske unije ovisit će o dogovorenom aranžmanu, ali će ulazak na to tržište biti teži nego sada, što znači da bi izvoz robe iz UK-a mogao biti opterećen carinom i samim time manje konkurentan na tržištu EU-27. Također, ovisno o dogovorenom aranžmanu, UK bi mogao imati otežan pristup tržištima onih <i>trećih</i> zemalja s kojima EU-27 ima sklopljene sporazume o slobodnoj trgovini. U dugom roku pozitivan utjecaj deprecijacije funte na izvoz će vjerojatno izostati zbog visokog uvoznog sadržaja izvoza i činjenice da britanski proizvodi konkuriraju uglavnom kvalitetom, a ne cijenom. 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Izvoz financijskih usluga – ako UK izađe iz jedinstvenog tržišta mogao bi izgubiti pravo na tzv. financijsku putovnicu, što bi moglo uzrokovati pad izvoza britanskih financijskih usluga i do 50 posto. Najveću štetu pretrpio bi londonski City. UK bi vjerojatno zadržao pravo na financijsku putovnicu ako ostane dio Europskog gospodarskog prostora, ali cijena tog aranžmana bilo bi prihvaćanje cjelokupnog EU zakonodavstva na koje UK više ne bi imao utjecaja. Osim zbog gubitka prava na financijsku putovnicu, britanska industrija financijskih usluga mogla bi imati štete i zbog iseljavanja financijskih stručnjaka iz EU-27 ili otežanih uvjeta njihova zapošljavanja (Wright, 2016). 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Izravna strana ulaganja – zbog prepreka vanjskoj trgovini između UK-a i EU-a UK će postati manje atraktivna lokacija za izravna strana ulaganja gospodarskih subjekata usmjerenih na prekogranične transakcije s EU-27. To će odvratiti potencijalne ulagače iz EU-27 i <i>trećih</i> zemalja od ulaganja u UK i uzrokovati premještanje sjedišta postojećih gospodarskih subjekata u zemlje EU-27. S druge strane, UK bi kao nečlanica Unije mogao imati fleksibilnije zakonodavstvo i time agresivnije privlačiti ulagače. 		✘ (uglavnom)
<ul style="list-style-type: none"> Migracijski tokovi – useljavanje državljana drugih članica EU-a u UK moglo bi se prepoloviti pod utjecajem promjene u britanskoj imigracijskoj politici i psiholoških čimbenika. To će nepovoljno utjecati na produktivnost, a posljedično na BDP, budući da su imigranti koji dolaze u UK pretežno mladi, obrazovani i marljivi građani ostatka Europske unije (van Reenen, 2016). Neke procjene govore da bi u dugom roku, tj. do 2030. godine, BDP zbog smanjenja broja imigranata mogao biti do 5,5 posto niži nego 2016. godine (Portes i Forte, 2017). 		✘

<ul style="list-style-type: none"> Podmirivanje preuzetnih financijskih obveza – EU će od UK-a tražiti da podmiri već preuzete financijske obveze, kao što je npr. plaćanje mirovina za 1.800 britanskih službenika zaposlenih u institucijama EU-a. Ukupan iznos tih financijskih obveza procjenjuje se na 40–60 milijardi eura, a pesimistične procjene govore i o mogućem trošku izlaska od 100 milijardi eura (Večernji list, 2017). 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Uplate u proračun EU-a – uplate UK-a u proračun Unije mogle bi se smanjiti, a razmjeri ušteda ovisit će o rezultatima pregovora i novim odnosima UK-a i Unije. Procjene pokazuju da uštede na uplatama u proračun EU-a ne mogu kompenzirati pad poreznih prihoda uzrokovan padom izvoza (Emmerson, Johnson i Mitchel, 2016). Neto uplate UK-a u proračun EU-a iznose oko 0,4 posto BDP-a UK-a (HM Treasury, 2017a). 	✘	
<ul style="list-style-type: none"> Regulacija – jedan od razloga nezadovoljstva UK-a članstvom u Uniji je i stupanj reguliranosti jedinstvenog tržišta. UK se nada da bi izlazak iz Unije stoga mogao pozitivno djelovati na poslovno okruženje u UK-u. No, ako status UK-a nakon pregovora bude sličan bilo kojem od sada postojećih aranžmana osim onoga koji bi proizlazio iz sporazuma “po mjeri” ili krajnje nepovoljnog statusa članice WTO-a, na UK će se i dalje primjenjivati europsko zakonodavstvo na koje više neće imati mogućnost utjecaja. Osim toga, već je i sada gospodarstvo UK-a jedno od najmanje reguliranih u svijetu. Uz to, ako zakonodavstva UK-a i EU-a počnu divergirati, to će povećati troškove za tvrtke koje posluju na oba područja (UK-a i EU-27). 	✘ ?	
II. Neizravni učinci i kanali njihova djelovanja		
<ul style="list-style-type: none"> Neizravni učinak trgovine na inovacije i produktivnost – trgovina pospješuje inovacije, a time i produktivnost, jer izloženost većoj konkurenciji dovodi do snaženja inovativnijih poduzeća. Utjecaj smanjenja trgovine na produktivnost je teško procijeniti, ali može se uzeti da elastičnost produktivnosti s obzirom na trgovinu iznosi 0,1 (Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa, 2016). 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Trgovina s trećim zemljama – EU pregovara s nizom trećih zemalja o sklapanju sporazuma o slobodnoj trgovini (Kanada, SAD, Japan, Singapur, Indija i dr.). Izlaskom iz EU-a UK gubi prednosti koje će imati članice EU-27 zahvaljujući tim sporazumima (Schoof et al., 2015). 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Preseljenje agencija EU-a – u UK-u su smještene dvije agencije EU-a, Europska agencija za lijekove i Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo. Ukupno zapošljavaju 1.050 ljudi i posjećuje ih velik broj posjetitelja. Samo Europsku agenciju za lijekove godišnje posjeti oko 36.000 znanstvenika, od čega koristi imaju hoteli i drugi lokalni poduzetnici koji će imati izravne štete zbog preseljenja tih agencija u neku od zemalja EU-27 (The Guardian, 2017). 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Neizvjesnost – ako se postupak izlaska iz Unije i sklapanja sporazuma o budućim odnosima s EU-om oduži, prolongirana neizvjesnost mogla bi nepovoljno utjecati na ulaganje i zapošljavanje. Zbog neizvjesnosti bi moglo doći i do šokova na financijskom tržištu uzrokovanih padom pouzdanja što bi moglo dovesti do strožih uvjeta kreditiranja i smanjenja potrošnje uz povećanje štednje. Takvi šokovi rezultirali bi porastom premija rizika na ulaganja i kapital, premija tečajnog rizika, premija na državne obveznice UK-a i porastom kamatnih marži (Kierzenkowski et al., 2016). Iako će neizvjesnost u kratkom roku imati značajne gospodarske učinke, u dugom roku utjecaj neizvjesnosti bit će neznatan (Ebell i Warren, 2016). 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Gospodarska i politička snaga – UK će izgubiti mogućnost utjecaja na EU, kao i mogućnost da kao članica EU-a lakše ostvaruje svoje interese u odnosima s trećim zemljama. 		✘
<ul style="list-style-type: none"> Politička stabilnost – već sada Brexit je uznemirio političku situaciju u UK-u i prouzročio duboke podjele među građanima i političarima. Neuspjesi u pregovorima s Unijom i nezadovoljstvo novim gospodarskim odnosima mogli bi dodatno politički destabilizirati zemlju. Dodatni problemi mogli bi nastati ako Brexit dovede do ustavnih promjena i raspada Ujedinjenog Kraljevstva, odnosno promjene ustavnog statusa Škotske i Sjeverne Irske (Ebell i Warren, 2016). 		✘

Ekonomske posljedice Brexita za EU-27		
I. Izravni učinci i kanali njihova djelovanja		
• Vanjska trgovina – zemlje čiji izvoz u UK ima velik udio u njihovom BDP-u (Irska, Luksemburg, Nizozemska, Belgija) imat će razmjerno velike negativne posljedice ako status UK-a postane jednak statusu bilo koje članice WTO-a. Osim zemalja koje izravno izvoze u UK, izlazak UK-a iz EU-a pogodit će i zemlje koje izvoze posredno, odnosno one koje su lancima vrijednosti povezane s UK-om (Wyplosz, 2016). Nadalje, trgovina preostalih članica Unije mogla bi biti manja nego da UK ostane u Uniji, jer će ostatku EU-a bez UK-a biti teže postići dobre trgovinske aranžmane s trećim zemljama.		✘
• Izravna strana ulaganja – preostale članice EU-a mogle bi preuzeti ulogu UK-a kao vrata u EU. No, ako UK provede daljnju deregulaciju, članice EU-27 bit će manje atraktivne kao lokacije za sjedišta korporacija.	✘ ?	
• Migracijski tokovi – dio građana EU-27 koji žive u UK-u mogao bi iseliti u preostale članice Unije. No, nova britanska politika prema imigrantima mogla bi se preliti i na ostatak EU-a, pa bi EU u cjelini mogao zaoštriti politiku prema imigraciji.		✘ ?
• Uplate u proračun EU-a – EU će ostati bez neto uplatitelja u proračun EU-a, pa će druge članice morati nadoknaditi to većim doprinosima ili smanjenjem potrošnje. UK je nakon Nizozemske, Njemačke i Švedske četvrti najveći neto uplatitelj u proračun EU-a i proračunu EU-a doprinosi s gotovo 13,5 posto (HM Treasury, 2017a).		✘
• Regulacija – izlazak tradicionalno tržišno orijentiranog UK-a iz Unije mogao bi ojačati utjecaj Francuza sklonih pretjeranoj regulaciji i otežati poziciju Njemačke u nastojanju stvaranja poticajnog poslovnog okruženja u Uniji.		✘
II. Neizravni učinci i kanali njihova djelovanja		
• Neizravni učinak trgovine na inovacije i produktivnost – smanjenje trgovine moglo bi, kao i u slučaju UK-a, imati negativan utjecaj na inovacije i produktivnost.		✘
• Preseljenje agencija EU-a – od preseljenja dviju agencija iz UK-a koristi će imati zemlje u koje se one presele i koje su podnijele prijavu da ih ugoste. Osobito je atraktivna Europska agencija za lijekove. Hrvatska je jedna od zemalja koje se natječu za njezino novo sjedište.	✘	
• Neizvjesnost i politička stabilnost – u ostatku EU-a najviše se strahuje od jačanja euroskepticizma i političkih opcija koje u drugim članicama zagovaraju izlazak iz Unije.		✘
• Gospodarska i politička snaga – nakon izlaska UK-a, Unija će biti manja i gospodarski slabija. Mogli bi ojačati i zahtjevi za izlaskom iz Unije u drugim članicama, čime bi se Unija dodatno gospodarski i politički destabilizirala. Pozitivno je što bi izlazak UK-a mogao povećati homogenost unutar Unije.		✘ (uglavnom)

Izvor: Sistematizacija autorice.

Ususret referendumu o izlasku UK-a iz Europske unije veći je broj istraživačkih institucija pokušao procijeniti ukupan dugoročni gospodarski učinak tog događaja prije svega na Ujedinjeno Kraljevstvo, ali i na ostatak Europske unije i pojedine njezine članice. S obzirom na to da ti učinci ovise o modelu odnosa koji će rezultirati iz dugotrajnih pregovora, prognoze se daju u nekoliko scenarija, i razlike između ishoda tih scenarija su prilično velike. Kako se očekuje da će trebati razmjerno dugo da se nakon pregovora i prijelaznih razdoblja uspostave neke nove ravnoteže, razumno je da većina prognoza procjenjuje gospodarski utjecaj Brexita za dovoljno daleku 2030. godinu. Većina studija o dugoročnim gospodarskim učincima

Brexita usredotočuje se samo na njegove izravne učinke, tj. na volumen vanjskotrgovinske razmjene, izravna strana ulaganja i fiskalne učinke; neke uključuju i utjecaj otvorenosti na produktivnost, a neke isključivo procjenjuju utjecaj smanjenja imigracije na produktivnost i BDP. Usporedba nekih studija o utjecaju Brexita na gospodarstvo Ujedinjenog Kraljevstva dana je u tablici 3.

Iz rezultata predstavljenih studija proizlazi da bi status članice Svjetske trgovinske organizacije za UK mogao značiti između 5,1 i 7,8 posto manji BDP u 2030. godini. Očekivani pad BDP-a bio bi manji ako bi UK pregovorima osigurao status sličan statusu Švicarske i iznosio bi između 2,1 i 7,9 posto, dok bi status sličan statusu Norveške značio pad BDP-a od razmjerno niskih 1,8 do 3,8 posto. Ove prognoze počivaju na brojnim pretpostavkama i uzimaju u obzir skroman broj kanala utjecaja Brexita na gospodarstvo, te bi se moglo pretpostaviti da one podcjenjuju ukupan učinak Brexita na gospodarsku aktivnost.

Neovisno o svim nepoznicama u prognoziranju učinaka Brexita, sasvim je neupitno da će UK u svim scenarijima u dugom roku biti siromašniji nego da je ostao u Europskoj uniji. Posljedica je to činjenice da će za UK porasti troškovi trgovanja s najbližim susjedima, odnosno s EU-om s kojim ostvaruje oko polovine svoje vanjskotrgovinske razmjene. Zbog toga će se volumen trgovine smanjiti i to će uzrokovati pad blagostanja u UK-u. Razmjeri ovih negativnih učinaka bit će daleko veći od razmjera koristi za UK koje bi mogle nastupiti zbog manjih transfera UK-a u proračun EU-a (van Reenen, 2016).

	Tablica 3. Usporedba rezultata studija o utjecaju Brexita na gospodarstvo UK-a										
	OECD		LSE/CEP		HM Treasury		NIESR		WTO*		
	WTO/FTA	EEA/FTA	EEA	FTA	WTO	EEA	FTA	EEA	FTA	WTO	
					Modeliranje utjecaja Brexita						
Smanjenje ukupne trgovine (%)	-10 do -20	-12,6	-9	-14 do -19	-17 do -24	-11 do -16	-13 do -18	-11 do -16	-13 do -18	-21 do -29	
Smanjenje FDI-a (%)	-10 do -45	-	-10	-15 do -20	-18 do -26	-10	-17	-10	-17	-24	
Uštede na uplatama u proračun EU-a (% BDP-a)	0,3 do 0,4	0,0	0,4	0,4	0,4	0,0	0,3	0,0	0,3	0,3	
Metoda	NIGEM	Procijenjene elastičnosti trgovine		NIGEM	NIGEM					NIGEM	
					Rezultati						
BDP, % promjene											
Srednja procjena (%)	-5,1	-7,9	-3,8	-6,2	7,5	-1,8	-2,1	-1,8	-2,1	-3,2	
Raspon (%)	-2,7 do -7,7	-6,3 do -9,5	-3,4 do -4,3	-4,6 do -7,8	-5,4 do -9,5	-1,5 do -2,1	-1,9 do -2,3	-1,5 do -2,1	-1,9 do -2,3	-2,7 do -3,7	
Plaće, % promjene											
Srednja procjena (%)	-	-	-	-	-	-2,7	-3,4	-2,7	-3,4	-5,5	
Raspon (%)	-	-	-	-	-	-2,2 do -3,2	-3,1 do -3,8	-2,2 do -3,2	-3,1 do -3,8	-4,6 do -6,3	
Omjer pada BDP-a i trgovine	0,27 – 0,39	0,5 – 0,75	0,42	0,33-0,41	0,32 – 0,40	0,13	0,14	0,13	0,14	0,35	
					Kanali utjecaja						
Smanjenje trgovine s EU-om	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Gubitak produktivnosti zbog smanjene trgovine	x	x	x	x	x						
Smanjenje FDI-a	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Gubitak produktivnosti zbog smanjenja FDI-a	x	x	x	x	x						
Promjene migracijskih tokova											
Porast produktivnosti zbog deregulacije	x										
Smanjenje ili ukidanje uplata u proračun EU-a	x		x	x	x					x	

Napomene: OECD – Kierzenkowski et al. (2016); LSE/CEP – Bruno et al. (2016); HM Treasury – HM Treasury (2016a); NIESR – Ebell i Warren (2016); EEA – model odnosa kakav ima članica Europskog gospodarskog prostora, npr. Norveška, sa slobodnom trgovinom robom i uslugama s EU-om, uključujući pravo financijske putovnice; FTA – model odnosa kakav ima Švicarska, s bilateralnim sporazumom s EU-om o slobodnoj trgovini robom, ali ne i uslugama; WTO – model odnosa kakav ima bilo koja članica Svjetske trgovinske organizacije, npr. Rusija, bez sporazuma o slobodnoj trgovini robom ili uslugama, bez prava financijske putovnice; WTO* – model odnosa koji vrijedi za članice Svjetske trgovinske organizacije, s uključenim smanjenjem produktivnosti od 5 posto; NiGEM – National Institute Global Econometric Model, model koji je razvio National Institute of Economic and Social Research za ekonomske prognoze za više zemalja. Preuzeto iz: Ebell i Warren (2016: 134).

U prethodnim studijama relativno je malo pozornosti poklonjeno ekonomskom učinku Brexita zbog smanjenja imigracije u UK. Tim kanalom utjecaja bave se Portes i Forte (2017), koji procjenjuju da bi se priljev imigranata u UK mogao pod utjecajem Brexita smanjiti za 91 do 150 tisuća godišnje do 2020., odnosno za preko 200 tisuća ili 50 posto sadašnjega do 2030. Pad imigracije mogao bi uzrokovati smanjenje produktivnosti, i posljedično pad BDP-a za između 1,5 i 5,4 posto u 2030. godini (Portes i Forte, 2017). Ova procjena pokazuje da bi Brexit mogao, osim putem osnovnog kanala, a to je smanjenje volumena trgovine, na gospodarstvo djelovati i putem smanjenja imigracije, te da bi ovaj drugi kanal utjecaja mogao imati jednaku razinu negativnog djelovanja kao smanjenje intenziteta trgovine.

Koliko god bilo jasno da će Brexit na gospodarstvo djelovati negativno, teško je pronaći primjereni odgovor ekonomske politike na taj predvidivi šok. Izlazak iz Unije za UK će po intenzitetu utjecaja na pad BDP-a biti usporediv s globalnom ekonomskom i financijskom krizom 2008. godine. I dok je na krizu britanska vlada mogla reagirati fiskalnim stimulansima, manevarski prostor za sličan odgovor ekonomske politike na Brexit vrlo je sužen, budući da se u međuvremenu britanski udio javnog duga u BDP-u udvostručio. Osim toga, ekonomska je kriza bila tek privremeni šok, dok bi izlazak iz Unije mogao, osim početnog šoka, dovesti i do dugotrajnog pada potencijalnog *outputa*. Čini se stoga da ekonomska politika za sada nema instrumente kojima bi ublažila loše ekonomske posljedice odluke o Brexitu (Johnson, 2016).

Studije koje su pokušale procijeniti utjecaj Brexita na ostatak EU-a pokazuju da bi taj utjecaj, u prosjeku, mogao biti značajno manji od utjecaja na UK. Schoof et al. (2015) procijenili su da bi Brexit u prosjeku mogao smanjiti BDP EU-a za između 0,1 i 0,4 posto u 2030. godini. Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa (2016) predviđaju nešto veći negativan učinak Brexita na EU, i to od 0,6 posto u scenariju sporazuma o slobodnoj trgovini, do 0,8 posto kada bi UK nakon izlaska imao status članice WTO-a. Kada se u obzir uzmu i indirektni učinci smanjenja trgovine na inovacije, negativan učinak raste na 1,1 odnosno 1,5 posto. S obzirom na stupanj povezanosti

njihovih gospodarstava s gospodarstvom UK-a, može se pretpostaviti da bi najveće negativne učinke Brexita mogla osjetiti gospodarstva Irske, Nizozemske, Belgije, Luksemburga i Švedske. Zbog toga će se te zemlje vjerojatno zalagati za sklapanje sporazuma o slobodnoj trgovini s UK-om (Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa, 2016). Osim zbog smanjenog intenziteta trgovine, preostale članice EU-a mogle bi biti na gubitku i stoga što će, uz pretpostavku da visina proračuna EU-a ostane nepromijenjena, morati tom proračunu doprinositi više nego do sada. S najvećim porastom uplata u proračun EU-a mogla bi se suočiti Njemačka (dodatnih 2,5 milijardi eura), zatim Francuska (dodatnih 1,9 milijardi eura) te Italija (dodatnih 1,4 milijarde eura) (Schoof et al., 2015).

6. Utjecaj Brexita na hrvatsko gospodarstvo

Izlazak UK-a iz Europske unije u Hrvatskoj nije izazvao veću pozornost, što se može objasniti relativno slabom povezanošću između hrvatskog i britanskog gospodarstva. Nije čak niti poznato kakvo će stajalište zauzeti Hrvatska u pregovorima s UK-om, što pokazuje da ne postoje veliki gospodarski interesi koje bi hrvatska strana trebala zaštititi u procesu izlaska UK-a iz Unije. Mjereno udjelom robnog izvoza zemlje u UK u BDP-u, Hrvatska je na samom začelju među članicama Unije. U 2016. izvoz u UK činio je manje od 0,4 posto BDP-a Hrvatske (DZS, 2017a). Stupanj povezanosti hrvatskog gospodarstva s gospodarstvom UK-a iznosi 0,4 posto³, što je daleko manje od prosječnog stupnja povezanosti gospodarstava članica EU-a i Ujedinjenog Kraljevstva koji iznosi 2,1 posto (Bollen, Meijerink i Rojas-Romagosa, 2016). Ako uzmemo da, u scenariju kada UK postaje tek jednom od članica WTO-a, BDP članica EU-a u prosjeku pada 0,8 posto u 2030. godini, analogijom bismo za Hrvatsku mogli očekivati smanjenje BDP-a u 2030. za maksimalno 0,2 posto.

Od samog robnog izvoza veću zabrinutost mogao bi izazvati utjecaj Brexita na dolazak turista iz UK-a u Hrvatsku. U 2016. godini Hrvatsku je posjetilo

³ Stupanj povezanosti gospodarstava ovdje se mjeri jednostavnim pokazateljem koji u brojniku ima zbroj udjela izvoza i uvoza u BDP-u, a u nazivniku dvostruki iznos BDP-a.

gotovo 600 tisuća britanskih turista koji su u Hrvatskoj ostvarili oko 3 milijuna noćenja. Stoga tržište UK-a čini preko 4 posto ukupnog turističkog tržišta Hrvatske. Dolazak britanskih turista u Hrvatsku poskupio je neposredno nakon referenduma o Brexitu zbog nagle deprecijacije britanske funte, no čini se da to nije utjecalo na odluku stanovnika UK-a o dolasku u Hrvatsku. Kao relativno jeftinija destinacija Hrvatska je, nakon pada vrijednosti funte, vjerojatno privukla i dio britanskih turista koji su si prethodnih godina mogli priuštiti i odmor u zemljama s višim cijenama turističkih usluga. U 2016. godini broj dolazaka turista iz UK-a u Hrvatsku porastao je za 21 posto, a broj noćenja 25 posto u odnosu na prethodnu godinu (DZS, 2017b). Moglo bi se zaključiti da je kratkoročno izbjegnuto jači negativni učinak Brexita na hrvatski turizam, no u dugom roku na dolazak britanskih turista u Hrvatsku mogao bi se negativno odraziti očekivani pad realnih plaća i standarda u UK-u.

Brexit će na građane preostalih članica Unije djelovati i putem ograničenja slobode kretanja ljudi. Promjena migracijske politike mogla bi pogoditi građane EU-27 koji već sada žive i rade u UK-u, pa tako i hrvatske državljane. Za razliku od državljana mnogih drugih zemalja srednje i istočne Europe (prije svega Poljske, Litve i Slovačke), državljana Hrvatske u UK-u nema mnogo. U 2015. hrvatskih je državljana u UK-u bilo oko 9 tisuća ili 0,2 posto stanovništva Hrvatske (UN, 2017). Posljedica je to činjenice da su za državljane Hrvatske i dalje, do 30. lipnja 2018., na snazi ograničenja u pogledu prava na život i rad u UK-u. UK ima pravo produžiti trajanje ograničenja do 30. lipnja 2020. To znači da bi pregovori o izlasku UK-a iz EU-a mogli završiti prije isteka toga ograničenja, pa bi privremeno ograničenje moglo za hrvatske državljane poprimiti trajni karakter. Državljanima ostalih novih članica Unije, za razliku od toga, imaju u UK-u jednaka prava kao i Britanci. Zemlje poput npr. Slovačke čija je populacija u UK-u deseterostruko veća od broja stanovnika hrvatskog podrijetla u pregovorima će se snažno zalagati da građani EU-27 zadrže sva prava u UK-u (Beblavý i Bilčík, 2016). Hrvatska, s druge strane, za svoje građane tek treba pregovorima osigurati da u UK-u prije izlaska zemlje iz EU-a dobiju status ravnopravan statusu svih ostalih građana EU-27 (Politico, 2017).

7. Pouke Brexita

Kada se sažmu svi dosadašnji i predvidivi budući događaji, gledajući isključivo iz ekonomske perspektive, Brexit izgleda kao velika nevolja koja se uopće nije morala dogoditi. U UK-u izlazak iz Unije podijelio je javnost i uzrokovao političku nestabilnost, izazvao početni gospodarski šok i usporio rast gospodarstva. Povrh toga, mogao bi dovesti do regulatornog kolapsa zbog izmjena tisuća propisa, proizvodit će dugotrajnu gospodarsku neizvjesnost i nesumnjivo će naštetiti gospodarstvu. Ideja koju su populistički nastrojeni političari uspješno plasirali kao izazovan mamac za lakovjerne glasače u provedbi izaziva gotovo nesavladive probleme, i to ne samo za UK, nego i za Europsku uniju. Konfederacija britanske industrije apelira na britansku vladu da se zauzme za ostanak UK-a na jedinstvenom tržištu, a pojedine zemlje – Njemačka, Francuska i Švedska – glasno pozivaju UK da odustane od Brexita (Topbuzz, 2017; Jutarnji list, 2017). Iako je teško predvidjeti daljnji razvoj situacije, izgleda da nije nemoguće da britanski eksperiment s izlaskom iz Unije završi vraćanjem na početnu poziciju ili tzv. Breentryjem. Za sada se ta opcija zbog pritiska britanskih zagovornika Brexita još uvijek u UK-u ozbiljno ne razmatra, no sasvim sigurno je danas mnogo jasnije nego prije referendumu da bi život u UK-u i u Uniji bio mnogo jednostavniji da je većina Britanaca glasala za ostanak u Uniji.

Saznanja o svemu što je prethodilo Brexitu i konačno dovelo do toga da nešto više od polovine Britanaca podrži opciju koju ekonomisti smatraju neupitno lošijom mogu poslužiti ekonomistima, nositeljima ekonomske politike, političarima i medijima da izvuku određene pouke. U doba jačanja populizma u mnogim demokracijama, ove poruke vrijede univerzalno.

Pouka za političare je da moraju preuzeti odgovornost da građanima ispravno tumače gospodarske trendove i moguće ekonomske posljedice odabira pred koje ih stavljaju. Rastući populizam potpiruje strah od globalizacije i imigracije, a oni koji na populizmu grade svoje političke karijere riskiraju da građane navedu na odluke i stavove koji im izravno ugrožavaju blagostanje.

Za nositelje ekonomske politike pouka je sljedeća: iako veći stupanj vanjskotrgovinske otvorenosti i globalizacije povećava ukupno bogatstvo nacija, on stvara pobjednike i gubitnike. Stoga demokratski politički procesi lako mogu preokrenuti proces globalizacije, te dovesti do ekonomski suboptimalnih izbora. Nositelji ekonomske politike tu činjenicu ne bi smjeli ignorirati. Ako žele iskoristiti prednosti ekonomske integracije i slobodne trgovine, trebali bi javne politike usmjeriti u uklanjanje njihovih potencijalnih negativnih posljedica. Drugim riječima, ako se žele iskoristiti prednosti slobodnog tržišta, država svojim intervencijama treba ciljano ublažiti udar globalizacije na njezine gubitnike (O'Rourke, 2016).

Ekonomisti, osim što trebaju naučiti obraćati više pozornosti različitostima među ljudima, trebaju jasnije komunicirati svoje poruke javnosti te obrazovati mlade o osnovnim ekonomskim zakonitostima (Coyle, 2017; Johnson, 2017).

Pouka za medije bila bi da odgovorno procijene težinu argumenata. Ono oko čega ekonomisti mogu postići konsenzus i što uzimaju kao neospornu činjenicu, npr. da slobodna trgovina ima nedvojbeno pozitivne učinke, ne bi smjeli predstavljati kao tek jedno od dva suprotstavljena stajališta (Wren-Lewis, 2017).

Literatura

Baker, Jessica, Oriol Carreras, Monique Ebell, Ian Hurst, Simon Kirby, Jack Meaning, Rebecca Piggott i James Warren, 2016, "The Short-Term Economic Impact of Leaving the EU", *National Institute Economic Review*, 236(1), str. 108-120.

Batsaikhan, Uuriintuya, Robert Kalcik i Dirk Schoenmaker, 2017, "Brexit and the European Financial System: Mapping Markets, Players and Jobs", *Policy Contribution*, br. 18984, 4(2017), Bruxelles: Bruegel.

Beblavý, Mirloslav i Vladimír Bilčík, 2016, "Slovakia and Brexit: A Gentle Approach to Tough Love" u Charles Wyplosz, ured., *What To Do With the UK? EU Perspectives on Brexit*, str. 117-124, London: CEPR Press, http://www.sfpa.sk/wp_content/uploads/2016/10/EU_perspectives_Brexit_ebook.pdf (pristupljeno 10. lipnja 2017.).

Bollen, Johannes C., Gerdien W. Meijerink i Hugo A. Rojas-Romagosa, 2016, "Brexit Costs for the Netherlands Arise from Reduced Trade", *CPB Policy Brief*, 2016/07, The Hague: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.

Bruno, Randolph, Nauro Campos, Saul Estrin i Meng Tian, 2016, "Gravitating Towards Europe: An Econometric Analysis of the FDI Effects of EU Membership", Centre for Economic Performance, LSE, http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/brexit03_technical_paper.pdf (pristupljeno 20. srpnja 2017.).

Coyle, Diane, 2017, "Economics after Brexit", YouTube video, 1:43, VOX (CEPR's Policy Portal), 10. travnja 2017., <http://voxeu.org/content/economics-after-brexit> (pristupljeno 10. lipnja 2017.).

Der Spiegel, 2017, <http://www.spiegel.de/politik/ausland/brexit-alles-was-sie-zum-referendum-wissen-muessen-a-1089870.html#sponfakt=1> (pristupljeno 28. lipnja 2017.).

Državni zavod za statistiku (DZS), 2017a, "Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom u 2016., Konačni podaci", *Priopćenje*, br. 4.2.2., Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Državni zavod za statistiku (DZS), 2017b, "Turizam u 2016.", *Statistička izvješća*, br. 1594, Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Ebell, Monique i James Warren, 2016, "The Long-Term Economic Impact of Leaving the EU", *National Institute Economic Review*, 236(1), str. 121-137.

Emmerson, Carl, Paul Johnson i Ian Mitchel, 2016, "Brexit Options: Budget Contributions Pale against Wider Trade and Economic Impacts", Institute for Fiscal Studies, Press Release, www.ifs.org.uk/publications/8413, (pristupljeno 1. rujna 2016.).

European Commission, 2016, "European Economic Forecast: Spring 2016", European Economy Institutional Paper 025, svibanj 2016., Luxembourg: European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs.

European Commission, 2017, "European Economic Forecast: Spring 2017", European Economy Institutional Paper 053, svibanj 2017., Luxembourg: European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs.

Europsko vijeće, 2017, "Smjernice slijedom obavijesti Ujedinjene Kraljevine na temelju članka 50. UEU-a", *EUCO XT 20004/17 1 HR*.

Global Macro Research, 2016, "Breaking Down 'Brexit Means Brexit'", *Top of Mind*, Goldman Sachs Research Newsletter, Issue 48.

HM Treasury, 2016a, "HM Treasury Analysis: The Long-Term Economic Impact of EU Membership and the Alternatives", HM Government, Cm 9250, travanj 2016.

New Statesman, 2017, "Both the UK and EU Are Falling Into the Brexit Negotiations Trap", članak objavljen 18. rujna 2017., <http://www.newstatesman.com/politics/staggers/2017/09/both-uk-and-eu-are-falling-brexit-negotiations-trap> (pristupljeno 19. rujna 2017.).

NIESR, 2016, "The UK Economy", *National Institute Economic Review*, 236(1), str. 49-49.

NIESR, 2017a, "The UK Economy: Forecast Summary", *National Institute Economic Review*, 240(1), str. F2-F2.

NIESR, 2017b, "The UK Economy since the EU Referendum in 6 Charts", <https://www.niesr.ac.uk/blog/uk-economy-eu-referendum-6-charts> (pristupljeno 17. srpnja 2017.).

OECD, 2016, *OECD Economic Outlook*, 2016(1), Pariz: OECD Publishing, http://dx.doi.org/10.1787/eco_outlook-v2016-1-en (pristupljeno 19. rujna 2017.).

OECD, 2017, *OECD Economic Outlook*, 2017(1), Pariz: OECD Publishing, http://dx.doi.org/10.1787/eco_outlook-v2017-1-en (pristupljeno 19. rujna 2017.).

O'Rourke, Kevin, 2016, "Brexit: This Backlash Has Been a Long Time Coming", VOX (CEPR's Policy Portal), članak objavljen 7. kolovoza 2016., <http://voxeu.org/article/brexit-backlash-has-been-long-time-coming> (pristupljeno 6. rujna 2016.).

Politico, 2017, "Croatia Tests EU27 Brexit Unity over Citizens Concerns", članak objavljen 27. srpnja 2017., <http://www.politico.eu/article/brexit-eu-unity-under-threat-from-croatia-workers-issue/> (pristupljeno 27. srpnja 2017.).

Portes, Jonathan i Giuseppe Forte, 2017, "The Economic Impact of Brexit-Induced Reductions in Migration", *Oxford Review of Economic Policy*, 33(1), str. 31-44.

United Nations (UN), 2017, *Trends in International Migrant Stock, Migrants by Destination and Origin*, United Nations Population Division, Department of Economic and Social Affairs, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml> (pristupljeno 24. srpnja 2017.).

van Reenen, John, 2016, "Brexit's Long-Run Effects on the U.K. Economy", *Brookings Papers on Economic Activity*, Fall 2016, str. 367-383.

Večernji list, 2017, "Sporazum o Brexitu bit će najsloženiji u povijesti", članak objavljen 20. lipnja 2017.

Wren-Lewis, Simon, 2017, "Economics after Brexit", YouTube video, 1:20, VOX (CEPR's Policy Portal), 10. travnja 2017., <http://voxeu.org/content/economics-after-brexit-0> (pristupljeno 10. lipnja 2017.).

Wright, William, 2016, "The Potential Impact of Brexit on European Capital Markets: A Qualitative Survey of Market Participants", *New Financial*, www.newfinancial.eu (pristupljeno 7. rujna 2016.).

Wyplosz, Charles, 2016, "Introduction: Cycling Backward" u Charles Wyplosz, ured., *What To Do With the UK? EU Perspectives on Brexit*, str. 1-17, London: CEPR Press, http://www.sfp.sk/wp-content/uploads/2016/10/EU_perspectives_Brexit_ebook.pdf (pristupljeno 10. lipnja 2017.).